

**BU BİR ÇAN DEĞİLDİR! MİMARLIK VE DİLBİLİMLERİ ARAKESİTİNDE
DİSİPLİNLERARASI BİR ÇALIŞMA ÖRNEĞİ¹****Hidayet SOFTAOĞLU**Dr, hidayet.tile@gmail.com

ORCID Numarası: 0000-0003-2208-691X

Received: 4.01.2019

Accepted: 25.04.2019

ÖZ

Mimari bir yapı yazıya dökülebilir ya da okunabilir mi? Bu soru 20yy dilbilimci ve göstergebilimci Roland Barthes tarafından kaleme alınan "Eyfel Kulesi, Başlangıç dersi" adlı eserle çoktan cevaplanmış, hem mimari ve kentsel tasarıma hem de göstergebilime orijinal bir çalışma sunulmuştur. Eserinde Barthes bir mimari başyapıt olan Eyfel Kulesini okunabilir görsel bir metin gibi ele almış ve mimari yapının sözselsel karşılığını okuyucuya yazı yoluyla sunmuştur. Bu makalede Barthes'ın kentsel imgeye dönüşen Eyfeli bir metin gibi yazmasını incelenerek, 19yy'ın bir başka kentsel imgesi olan Big Ben Kulesinin dilsel-sözselsel karşılığı çözümlenmeye çalışılacaktır. Yöntem olarak tıpkı Barthes'ın üzerinde durduğu *ilk-anlam* ve *yan-anlam* ve *eğretileme* (metafor) kavramları mimarlık üzerinden açıklanarak, yapının bağlam ve dönemine gidilerek eşsüremler bir göstergebilim sistemine başvurulacaktır. Çünkü 19yy un fiziksel koşullarının günümüzden çok farklı olduğu unutulmamalıdır. Bu çalışma ile amaçlanan ilk olarak mimarlığı "hakkında şeyler yazılabilen bir prensip" olmaktan çıkarıp, mimari yapıların kendi başına bir dile ve üsluba sahip olduğunu anlatmak, bunu yaparken de mimarinin, görsel bil dil olarak ele alınıp sözlere dökülebilirliğini inceleyen bir yöntem olarak göstergebilimi önermektir. İkinci olarak mimari kuram ve felsefeye katkıda bulunmuş Barthes'ın göstergebilim sisteminin uygulanabilirliğini yeni bir örnek olan Big Ben Kulesi üzerinden okuyucuya göstermektir. Bu sayede disiplinler-arası bir alan olan mimarlığın dilbilim ile ilişkisi de yakından irdelenmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Barthes, göstergebilim, Big Ben, mimarlık, dilbilimleri.

¹ Bu makale ARCHTHEO'15/ 9'uncu Mimarlık Tarihi ve Kuramı Konferansı kapsamında İngilizce sunulmuş olup, bu versiyonda Türkçeleştirilmiştir.

2015, Archtheo'15, IX. Theory and History of Architecture Conference, "This is Not a Bell!", p:172-185, Dakam Publishing, İstanbul. ISBN: 978-605-9207-10-2.

THIS IS NOT A BELL!: AN INDERDISCIPLINARY WORK BETWEEN ARCHITECTURE AND LINGUISTICS

ABSTRACT

Can building or architecture be written or read? This questioned has been answered by Roland Barthes and his semiotics approach. In his essay about the Eiffel Tower, Roland Barthes, a well-known literary critic and theoretician made a significant contribution to semiology and urban or architectural studies vice versa since it promised for an original interdisciplinary study between architecture and linguistics. In this paper, using Barthes' analogy, I plan to revisit another tower which is as iconic as Eiffel, is the Great Bell of *Big Ben* and I will synchronically analyse this building by using system of sign and specifically connotation, denotation and metaphors as in Barthes did in Eiffel example. Aim of this paper is to show that, architecture is more than an object to be written about but it is a visual language system that can be read or transferred into the words. Also Barthes and his semiotic approach were important for the architectural theory so that will be explained by using Big Ben to show the applicability of this methodology. In sum, my paper suggests an interdisciplinary aspect of architecture and its strong relationship with linguistics.

Keywords: Barthes, semiotics, Bin Ben, architecture, linguistics.

GİRİŞ

Metnin dışında bir şey yoktur.

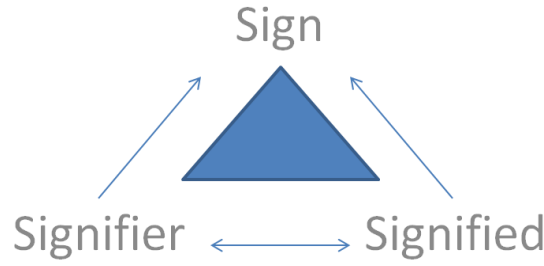
(Derrida on Smith, 2005: 44)

Derrida bu sözleriyle her şeyin yazıya dökülebileceğini belirtirken şunun altını çizmektedir; tattığımız, dokunduğumuz, gördüğümüz, hayal ettiğimiz her şeyi; yani duygu ve düşüncelerimizi sözcükler aracılığıyla ifade edebildiğimiz için yazı ve dil, hayatımızda önemli bir rol oylar. İnsanın varoluşuyla beraberinde geliştirdiği kendine öznel hayal gücü ve bilinci, her bir bireyi diğerinden ayırmaya yarayan bir öznellik sunar. Bilinmelidir ki dilbilimde kelimelerin anlamları özneye göre değişkenlik gösterebilir. Bir örnekle açıklamak gerekirse; bir özneye L, K, U, E harflerinin verildiği ve bu harflerin ne anlama geliyor olabileceği sorulursa, bir cevap alınamaması muhtemeldir çünkü harflerin dizilimi öznenin anadilinde bir anlama gelmiyor olabilir. Bir sonraki adımda yine aynı kelimeler kullanılarak farklı bir dizilimle (syntax) K, U, L, E olarak verilirse bu yeni dizilim anlamlı bir şey (a thing) haline gelebilir. Harflerin işaret ettiği bu yeni şey, özneye iletişim kuran, onun hafızasında bir şeyin yerine duran, bir şey işaret eden, ya da mesaj veren anlamlı başka bir şeye yani sözcüğe dönüşür.

Oysa “kule” denildiği zaman dört harften oluşan bu dizilim bir kelimedenden başka bir şey değildir. Yani dünyada yalnızca bir kule olmadığı için, tek başına kule sözcüğü kendisinden başka (4 harfli, iki heceli bir kelimedenden) şey belirtmez. Bunun nedeni kule kelimesinin temsilinin herkesin hayatında farklı oluşu ve hatta kimilerinin kulenin ne olduğunu bilmeyişidir. İşte bu temsil ve kavramları dilbilgisi ilkelerine dayandırarak anlamlarını çözümlmek göstergebilimle mümkündür (Barthes, 1979: 1).

Göstergebilimin (Semiotics) erken dönem ve kurucu liderlerinden olan dil bilimci Saussure “dil” in (language) bir şey ya da olgular dizisi olduğuna değil, bir gösterge sistemi olduğuna inanır ve göstergebilimin üstünlüğüne inanır (Homer, 2005: 57). Saussure ‘e göre dil (language) bir network yani kelimeler, kavramlar, imlemlerin oluşturduğu ağlar sistemidir ve gösterge için vardır. Saussure ün bu yaklaşımı onun izinden gelen Barthes tarafından tersyüz edilir çünkü Barthes göstergelerin dil oluşturmak için kullanıldığına ve dilin alt bölümü olarak var olduğuna inanır (Barthes, 1979: 1). Bu sebeple, “kule” kelimesi yazı olarak zaten vardır ve herhangi bir gösterge sistemi olmaksızın kelimeler dizisi olarak da varlığını sürdürecektir.

Süphesiz ki, herkesin kule imlemi yani referansı farklıdır çünkü dünyada kule olarak kullanılan gerek mimari yapı gerekse kule adı verilen mekânlar ya da şeyler sayısızdır. Harf dizisi olarak K.U.L.E bir işaretken ve gösteren olarak kule dediğimiz mimari yapıyı gösterilen hale getirir ve öznenin hafızasında beliren kulenin kavramsal karşılığını oluşturur. İşte bu üçlü ilişkiden ortaya çıkan sistemi açıklamak için Saussure şematik bir sistem kullanır ve bu sistemi ayıramaz üç ana öğeye ayırır: gösterilen-kule (signified), gösteren- k.u.l.e harfleri (signifier) ve gösterge- kavramsal kule (sign) (grafik 1).

Grafik 1: Gösterge sistemi (system of sign)

Barthes gösterge sistemini meşhur gül örneğiyle açıklar. Gül bir çiçek olarak hayal edildiğinde bir nesnedir. Oysa sevgiliye hediye edildiğinde bir nesne olmaktan çıkar ve romantizmi yada aşkı akıllara getiren (signified) bir işaret eden (signifier) haline gelir. Oysa ki bu yeni durumda gösterge yine aynı güldür (sign). Dolayısıyla gösterge onu kullanan kişinin anladığı şeydir ve gösterilen aracı öznenin yani kişinin kimliği taşıy (Barthes, 1979: 35).

Bu makalede giriş olarak kule kelimesinin göstergebilim bağlamında seçimi tesadüfi yapılmamıştır. Ünlü Fransız göstergebilimci, edebiyat ve toplum teorisyeni Roland Barthes bir mimari yapı olan Eyfel kulesini, tıpkı obje olan bir gül gibi ele almış ve bu mimari yapının nasıl metne dönüşebileceğini gözler önüne sermiştir. İşte Barthes'ın bu girişiminden ilham alınarak bu makale mimari ve kentsel bir tasarımın; tarihsel, toplumsal ve kültürel bir dile karşılık gelerek dilbilgisi yardımıyla sözcüklere dönüşebilme niteliğini vurgulamayı amaçlar. Unutulmamalıdır ki mimarlık; tasarımı, tarihi, kuramı ve eleştiriyi içine alan bir prensiptir ve buna dayanarak bu makale aynı zamanda Barthes'ın göstergebilim yönteminin mimari kuramdaki uygulanabilirliğini göstermeyi hedefler. Bunu yaparken Barthes'ın göstergebiliminin uygulanabilirliğini test ederek Eyfel kadar popüler olan 19 yy. kulelerinden biri olan Big Ben Kulesi'ni dilbilim yardımıyla sözcüklere döker. Kule bir kavramdan yahut binadan öte ne olabilir? Ve bize ne ifade edebilir ya da neyi çağırıştırır? Bu makale ile deşifre etmeyi amaçlar.

YÖNTEM

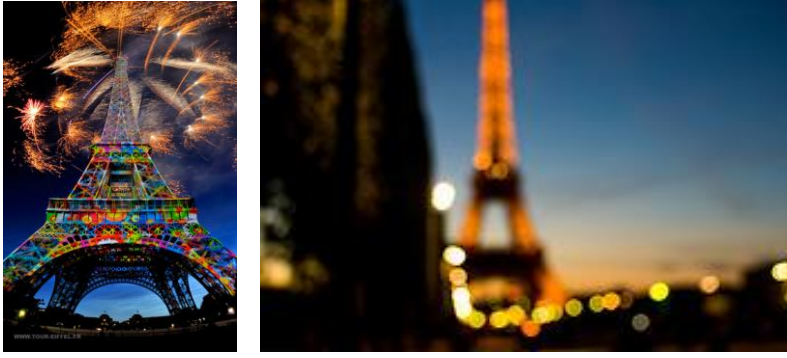
İlk kez 1979 yılında, 20. Yüzyılın en ünlü yapısalci filozofu Roland Barthes (1915-80) meşhur "Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi (*La Tour Eiffel- Eiffel Tower*)" metnini yayınlamıştır (Barthes 1979). Bu metinle Barthes Paris kentini bir dil/ lisan olarak ele alır ve kendi gözü ile kenti görsel bir metin gibi okurken bir yandan da yazıya döker. Şehri kokuları ve dokularıyla tanımlar ve kendisini de her şeyden önce şehrin bu katmalarını deneyimleyen gündelik bir beden ve şehrin sakini (habitant) olarak ifade eder. Paris'te ikamet eden bir sakin olarak, Barthes Eyfel Kulesini yalnızca bir mimari ve matematiksel başyapıt olarak değil aynı zamanda bir obje ve kendi ile ilgili cümlelerin de bir öznesi olarak görür (Barthes, 1979: 10).

Barthes Eyfel kulesini kendine özgü gösterge sisteminde inceler ve onu metne dökerken kulenin özellikle iki anlam düzlemi üzerinde durur; İlki düz anlam (denotation), ikincisi ise yan anlam (connotation) düzlemidir. İlk düzlemi yani düz anlamı ifade ederken Eyfel'i bir *bakış* ve *obje* olarak ele alır ve bu düzlem ikinci düzlemi yani yan anlamı üretir. Barthes ikinci düzlemde yani yan anlamda Eyfel'i semboller bütünü olarak görür ve yan anlamlardan oluşan eğretilmeden (metaphor) bahseder (Barthes, 197: 1-10). Bu makale ile hem Barthes'ın düz

anlam, yan-anlam ve eğretilme ile ne demek istediği sırasıyla açıklanacak, hem de bunu mimari yapı üzerine nasıl uyguladığı gözler önüne serilecektir. Dolayısıyla bu makale Barthes'ın zaten çok yıllar önce yazdığı metni bugün Türkçeye çevirip sunmak değildir, zaten Mehmet ve Sema Rifat tarafından tercüme edilmiştir (Barthes, 2008). Bunun yerine Barthes'ın Eyfel örneği ile bizlere mimari bir yöntem olarak sunduğu göstergebilim bir başka mimari yapı olan Big Ben Kulesini tarihsel, tasarımsal ve kuramsal olarak irdelemekte kullanılan bir yöntem olarak ele alınacak ve mimarlığın dilbilgisi ile ilişkisi irdelenecektir. Big Ben bir kule midir? Saat midir? Simgesi midir? İlk olarak *düz anlam* ne demektir Barthes'ın Eyfelinde olduğu gibi bir bakış olarak Big Ben ele alınıp onun düz anlamsal karşılığı bulunacaktır. Sonrasında düz-anlamların ürettiği düzlem olan yan-anlamın ne olduğu açıklanarak Big Ben'in yan-anlamsal metni oluşturulacaktır. Son olarak yan-anlam düzleminin bir kolu olan eğretilmeler Big Ben üzerinden açıklanacak ve mimari bir yöntem olarak göstergebilim açıklanacaktır.

BİRİNCİ ANLAM DİZGİSİ OLARAK DÜZ ANLAM

Barthes kitabı Göstergebilimin İlkelerinde (Éléments de Sémiologie, 1964) (The elements of Semiology İngilizce çevirisi *Lavers and Smith, 1983*) dil bilimci Louis Hjelmslev'in (1899-1965) izlerinden giderek dilbilimsel çözümlenmeden göstergebilime geçiş için geliştirdiği düz anlam (denotation) ve yan anlamı (connotation) sunar. Düz anlam kelimenin kendi anlamına gönderme yapmasıdır ve bir gösterge veya kelime dizisinde görülen ya da akıllara gelen ilk anlamdır denilebilir. Bir başka deyişle gösterilen, gösteren ve gösterenin ortaya koyduğu bu ilk sistem ve bunun sonucunda ortaya konan kavramlar düz anlamı verir. Tıpkı Saussure'cü yaklaşımda olduğu gibi gösterge kendi gösterileni ile ancak kendi bağlamında var olabilir (Özgür, 2014 :37). Örneğin; kule örneği ele alınacak olursa; bir kule resmine bakıldığı zaman bu resmin üzerine uygulanan filtreler, renksel ya da dokusal müdahalenin, resmin bulanık ya da keskin hatlarının, ya da bu etkiler yapılarken hangi teknik desteklerden yararlandığının hiçbir önemi yoktur; resmin bize gösterdiği düz anlam yalnızca orada var olan "kule"dir. Onun nasıl bir kule olduğu düz anlamda değil düz anlamın ürettiği yan anlamlarda incelenir. Barthes'a göre düz anlam birinci dizge iken, bu düz anlamı kapsayan ikinci dizge de yan anlamlardır (Barthes, 1979). Dolayısıyla kule eğer gösterilen olmaktan çıkar ve gösteren (rengi, dokuyu, ölçeği) durumuna geçerse bu yan anlam yani ikinci anlam düzenidir. Oysa düz anlam yani bize gösterilen şey ve bizim ilk gördüğümüz şey sadece "kule"dir ve yan anlamlarını üreten bir düzlem olarak var olacaktır (resim 1-2). Şüphesiz ki mimarlık görsel bir sanattır ve yapıları onları birer imge olarak ele alarak okumak ve göstergebilim aracılığıyla söze dökmek mümkündür. Düz anlam özellikle resimleri alarak onları görsel bir nesneye indirger ve her türlü fiziksel, psikolojik eklentiler yahut anlamlardan sıyrır.

Resim 1-2. Eyfel Kulesi İlk Anlamda Yalnızca Kuledir, Keskinlik veya Bulanıklık Yan Anlamı Üretir.

Düz anlam: Bir bakış olarak Barthes'ın Eyfeli

Düz anlamı incelerken Barthes bakış yardımı ile anlamlar üretme yoluna gider ve kuleye farklı noktalardan bakar. Gördüklerini şöyle dile getirir: “Kule, gören bir nesnedir, görülen bir bakıştır. Paris’e tepeden bakar... Orijinal bir anıttır” (Barthes, 1979). Eyfel kulesi Paris’in yapıldığı dönemdeki en yüksek bina olması ve ilk bakışta göze çarpması Barthes’ça bir bakış olarak dile getirilirken, kuleye çıkmanın şehri izleyebilme olanağı sunması da onu gören bir nesne olarak algılamasına sebep olmuştur. Barthes’ın vurguladığı bina, anıt, kule, bakış, sözcükleri Eyfel’in düz anlamları yerine geçmektedir.

Saussure dilbilgisi çalışmalarını eşzamanlı ekseninde yapmıştır. Ona göre bir dil değişken olabilir ve bu süreçte her ne kadar farklı dillerle iletişime geçse de dil denen strüktür çok nadir olarak değişir. Bir başka deyişle kelimelerin yazılışı, söylenme biçimi ve telaffuzu zamanla değişebilir ancak bu dilin merkezinde bu dili oluşturan dilbilgisi kuralları (grammer) aynı kalır (Tremlett, 200: 12). Yani dil yeni kelimeler edinip, eskileri kullanmayı bırakabilir ama bu kelimeleri kullanacağı sistem kelimelerden çok önce inşa edilmiştir ve sabittir. Her toplum ve kültür zamanla kendilerine özgü dilbilgisi strüktürü oluşturmuş ve buna bağlı söylemler ya da anlamlar geliştirmiştir (Homer 2005, 54). Bu bağlamda Barthes’ın bir Fransız olması, o coğrafyanın bir sakini ve daha önemlisi hemen her gün Eyfel’i bir şehirlili olarak deneyimlemesi, kuleye yüklediği anlamı ve onu kelimelere dökme biçimini herhangi bir ziyaretçiden farklı kılar. Barthes kuleyi “dışarıdan tamamen gereksiz bir anıt” olarak tanımlar ve ekler “kulelin aslında yapmayı başardığı şeyse rüyaları gerçeğe dönüştürerek panorama sunmasıdır” (Barthes, 1979: 7) der. Eyfelin inşa edilmesinden çok önce iki önemli kitap olan Victor Hugo’nun Notre Dame’ın Kamburu (The Hunchback of Notre-Dame 1831) ve Jules Michelet’in Fransa’nın Tablosu (the *Tableau de la Paris*, 1875) Paris’i tepeden izlemeyi sunan ve okuyanların hayal gücüne bırakan iki önemli eserdir. Bu yüzen Eyfel’e bakan Barthes kulede bu hayalleri gerçeğe döndürme imkânı sunan ve şehre tepeden bakılabilecek bir yapıyı görür.

Barthes kuleyi içerden gözlemleyen bir göz olarak onu konforlu bir nesne olarak adlandır çünkü kulenin içinde neredeyse bir ev konforu sunan işlevsel mekânlar mevcuttur. Alışveriş, uyuma, ya da duş almak isteyene, yaşamak için her neye ihtiyacı varsa kule bunu sunmayı hedefler. Kulede ziyarete gelenlerin hediyelik olarak alabilecekleri anahtarlık, kartpostal gibi hediyelik eşyaların bulunduğu bir kat mevcuttur (resim 4). Bu sebepten Barthes kuleyi ziyaretçileri ile birlikte yaşayan *küçük bir dünya* olarak görür (Barthes, 1979). Fakat şunu sorgular

Barthes "... bir nesne olarak kule turistler için sıradan bir objedir, fakat turlamak için içine girmeyi gerektirir, peki çizgisel bir obje nasıl ziyaret edilir? Ve bu ziyaret ne içindir? (*Barthes- Eiffel Tower*). Bu cevabı ararken Barthes Eyfel'i tartışmalı bir nesne olarak ele alır çünkü kule aslında açık bir strüktürdür yani bir iç mekân aslında mevcut değildir. Dolayısıyla burayı ziyaret etmenin nedeni mühendislik dehasının keşfidir. Her ne kadar uzaktan bakıldığında çizgisel bir strüktür olarak gözükse de kule aslında ziyaret edilince kolon giriş detaylarının matematik ve fiziksel performansın sergilendiği devasa bir gösteri mekânıdır (resim 3). Bu sebeple dört büyük ayağında bulunan asansörlerden her biri bu teknik detayları göstermeye yardımcı araçlar olarak kulenin misyonu teknik ve mühendislik dehasını sergilemektir ki bu deha onun nesnellüğünün sürdürülebilirlik nedenidir.

Resim 3**Resim 4**

Bir bakış olarak Yazarın Big Ben'i:

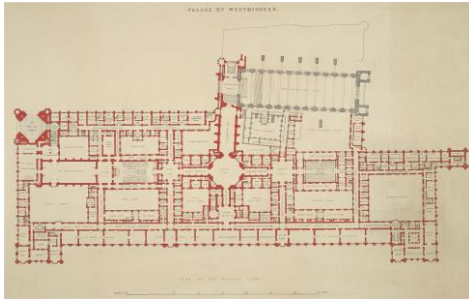
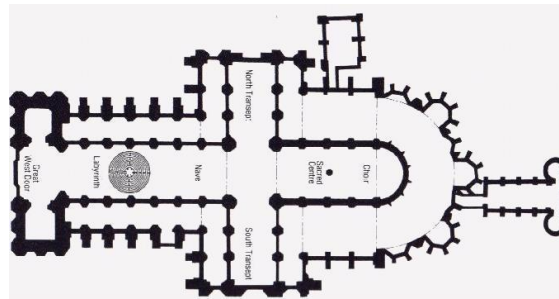
Big Ben kulesine bakıldığı zaman ilk görülen şey tıpkı Eyfel Kulesinde Barthes'ın gördüğü gibi yüksek ve anıtsal bir *binadır*. Eyfel örneğinde olduğu gibi, eğer Big Ben kulesine çıkılma şansı elde edilirse Londra şehrini yukarıdan gören bir göze dönüşeceğinden şüphe yoktur (resim 5,6).

Resim 5**Resim 6**

Barthes'ın bir Parisli olarak Eyfel'i kendi kültürü ve tarihiyle yoğurarak yorumladığı düşünülürse Big Ben'i kültürel ve toplumsal bir obje olarak görmek için Londra tarihini bilmek gerekir. 19 yy. mimari stili düşünüldüğünde, Neo-klasik ve eklektik bir tarzın hâkim olduğu İngiltere'de; incelenerek yükselen, özenle yontulmuş ve sanatkâr ellerden geçtiği belli olan narin bedenli gotik stilli taş yapıyla Big Ben tüm gözleri üzerine çeker (resim 7).

Resim 7. Big Ben ve Gotik Mimarisi

Bu noktada Barthes'ın Eyfel için önerdiği düzeyde boşluğu deneyimleyen mühendislik dehasına alternatif olarak Big Ben doluluk üretir (resim 7) ve ağır malzemesine rağmen bir yapının düzeyde nasıl hafif ve uçarcasına durabileceğini gösteren bir başka mimarlık ve mühendislik gösterisi sunar. Gotik işlemleriyle uzaktan bakıldığında gözleri yanılgıya uğratarak kendisini dini, kutsal, tanrının evi olarak algılamak mümkündür (resim 8). Duvarına bitişik duran kule ve çanı ile gotik bir katedrale benzetilmesi muhtemeldir (resim 9). Oysaki Big Ben Parlamento binası olup; yasaların, kuralların, düzenlemelerin ve politikanın tartışılıp kararlaştırıldığı mantıksal ve matematiksel bakış açısıyla bir katedral olmaya çok uzaktır. Ayrıca kule olarak Big Ben tıpkı Eyfel gibi kendi başına bir göz, giriş ve koruyucu olmak için oradadır.

Resim 8. Parlamento Binası Planı**Resim 9.** Gotik Katedral Planı

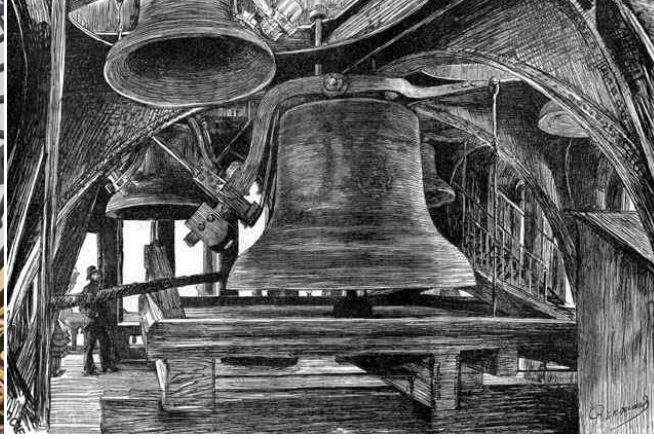
Eyfel'den farklı olarak Big Ben turistler için içerisinde gezilecek ve görülecek bir tur vadetmez². Buna rağmen tıpkı Eyfel gibi bir *objeden* farklı değildir çünkü ilk bakışta fark edilen saati ve çanı ile zamana hizmet eden

² <http://www.parliament.uk/visiting/visiting-and-tours/tours-of-parliament/bigben>

mekanik bir düzenek mimarlıkla bedenselleşerek onu nesneleştirmiştir. Ve bu nesnelliği her saat başında çalan saat çanı ile görmeyenlere bile kendisini yani saat kuleliğini işaret eder (resim 10-11).

Resim 10

Resim 11

Bir bakış ya da obje olarak her iki durumda da dil bilimsel olarak her iki kule de incelendiğinde görülür ki; öncelikle her ikisi de dönemlerinin en yüksek yapıları olduklarından dönemlerinin *bakış* noktasıdır. Buna ek olarak, Eyfel ticari, Big Ben politik ve mekaniktir. İşte bu özellikler kişiden kişiye değişmez ve hem tarihsel hem mimari hem de toplumsal olarak sabit olması nedeniyle kulelere düz anlamlarını vermiştir.

Göstergebilimin ilk dizgisinde düz anlamlar; bu iki yapının ne olduğunu ve yaygın olarak nasıl bilindiklerini söze-yazıya dökerken bir yandan da bulunduğu döneme, malzemeye, şehre dair yeni anlamlar da üreterek yan anlamları oluştururlar.

YAN ANLAM DİZİGİSİ: SEMBOLLER

Düz anlamdan yan anlama geçişte içeriğin değişmesiyle elde edilir ve ilk anlamlar üzerinden yeni bir anlam yaratılır. İlk dizgi yani düz anlam gösterilen olmaya başladığı zaman ikinci dizge oluşur; bu yeni bir gösterge ve yan anlamdır (Allen, 2004: 51). Bu ikinci düzeni Barthes Eyfel kulesinin sembolik anlamları üzerinden açıklar. Örneğin: öncelikle bakış olarak görünmeyen ancak gerçekte var olan şey kulenin Fransa'nın endüstriyel gücünün ve mimarlık ve mühendiste çağa öncülük etme çabasının sembolüdür. Eyfel inşa edilmeden önce onun kadar yüksek bir bina yapmak gibi bir fantezi varken "1000 ayak" yükseklikle bir yapıyı dikmek tam da bu hayalin gerçeğe dönüşmesidir. Sert ve dayanıklı mimari eleman olan demirin mimariyle buluşması bu fanteziyi gerçeğe dönmüştür. Ayrıca insan gücü kullanılarak ateşte şekillendirilen demir enerjisi simgeler (Barthes, 1979). Bu, insan elinin ve gücünün aslında bir nevi doğaüstünde hâkimiyet kurup doğal kaynaklar üstündeki hâkimiyetinin de sembolüdür. Eyfel kulesinin yükselişi Gustav Eiffel'in Paris şehrini yükseltme ve göğe taşıması arzusu ve hassasiyetidir. Eyfel, yer ile göğü birleştiren ve yatayda çalışan değil düşeyde çalışan bir köprüyü simgeler. Buna ek olarak, ulaşım araçlarında kullanılan demirden inşa edilen kule yatayda değil düşeyde ulaşım sağlayan aracını yerine geçer. Son olarak Eyfel endüstri devriminin 100. Yaşının sembolü iken birden Paris'in sembolü haline gelmiş bir yapının kendisidir (Barthes, 1979).

Barthes kule üzerinden semboller oluştururken, yapıyı bir şifre gibi ele alır ve gösterenleri uç uca eklenerek ortaya çıkardığı anlamları bulmayı hedefler. İşte bu yüzden düz anlamda görünen malzeme, yükseklik, yapım biçimi, detaylar yan anlam sisteminin gösterenini oluştururlar.

Yazarın için Big Ben'in sembolleri:

1834 Londra yangınından sonra (resim 12,13), şehrin yeniden inşa edilmesi için daha dayanıklı bir mimari malzeme arayışına girilmiş, özellikle hukuk ve politikanın merkezi olan parlamento binasını için bu zorunlu hale gelmişti (Mckey, 2010). Taş buna cevap veren malzemelerden biri olarak seçilmiştir. Şüphesiz ki tarih boyunca taş kullanılarak inşa edilen sayısız yapı vardır ve taş iklim ve çevre koşullarına dayanıklı, güçlü yapısıyla anıtsallık ve sürekliliği sembolize eder.

Resim 12**Resim 13**

Daha önce de bahsedildiği gibi Big Ben dışarıdan Gotik bir katedral gibi görünürken, içerde politikanın sürdürülebilirliği göstermeyi amaçlanan bir yapıdır. Bu anıtsallık kendisini öylesine görünür kılmıştı ki adeta şehirde politik sistemin gücü, görünürlüğü ve dayanıklılığını mimari bedeniyle simgeler hale gelmiştir. Bir başka deyişle nasıl bir katedral tanrının eviyse, politika ve kanunlar da tanrıca kutsanmış ve korumasına alınmış gibidir (resim 14). Bu yüzden 19yy İngiltere'si özellikle Londra'sında bir partiye inanmak, desteklemek tıpkı bir dini inancın peşinden gitmek gibidir. Jane Rendell (Rendell, 2002) bize 19 yy. Naiplik (Regency) ve Viktoryen dönemdeki Britanya'da farklı politik görüşleri ve bu farklılıkların parlamento içinde sebep olduğu karmaşa ve kavgalardan bahseder. Bir yanda Muhafif parti (Whig) diğer yanda Muhafazakâr parti (Tory) bu binanın çatısı altında kendi politik görüşlerine inanma ve onları pratik etme biçimleriyle Big Ben'i politikanın tapınağını olarak gösterirler (Rendell, 2002).

Resim 14

Tahmin edilebileceği gibi 19 yy. yenilik, restorasyon, endüstrileşmenin yükselmeye ve birçok alanda kendisini göstermeye başladığı bir dönemdir. Bu sebeple Big Ben'in devasa saati ve çanı aslında bilimin ve teknik imkânın İngiltere'de elde edilebilirliğini, yetenekli zihinlerce işlenebildiğinin simgesidir. Hatırlanmalıdır ki, Greenwich gözlem merkezi Londra'dadır ve Big Ben 'in saatini ayarlanması Greenwich'e göre yapılmaktadır. Bu sebeple hem kule hem de saat 19yy yüzyıl Britanya'sının beynini sembolize eder. Big Ben'e bakıldığında işleyen mekanizma bu beynin çalışması şeklinin ve doğru yapılan matematiksel hesapların ispatı gibidir. Ayrıca saat önelere bir ders verir; zaman akışkandır ve bu akışkanlık kulenin katı ve dayanıklı taş yapısına yüklenmiş tezat bir semboldür.

Anlaşılmalıdır ki yan anlam dizgisi (connotative meaning) genellikle toplumsal, politik bir ideolojinin ürettiği semboller olduğu için kültüre ve tarihe dayalı bir okuma gerektirir (Özgür, 2014). Bir kelime, söyleyenin ruh halini ve duygularını yansıtabildiği ve vurgulanma biçimine göre anlamlarını değiştirebilir ve yan anlam işte bu kelimelere yüklenen anlamlarla ilgilendir. Özne duyguları kendince anlamak için ya daha önce bunları deneyimlemiş ya da bilgi sahibi olması gerekir. İşte binaların yan anlamı da bir çeşit duygu analizi gibi ilk bakışın (düz anlam) ötesine geçmekle mümkündür ve bu geçişte yan anlama eğretilmeler dahil olurlar.

EĞRETİLEME- METAFORLAR

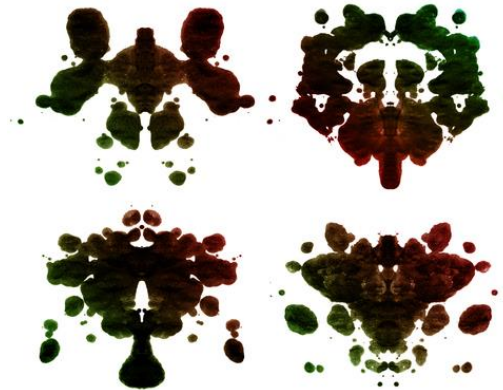
ğretileme aralarında bağ olmayan iki şey arasında zihinsel bir ilişki bağı kurmaktır. Bu sayede bilinmeyen bir şeyi bilinen üzerinden anlatmak mümkün hale gelir (Fiske, 2003: 124). Örneğin lacivert zemin üzerine 12 yıldızdan oluşan bayrağı görünce, akıllara Avrupa birliğine bağlı ülkelerin gelmesi gibi. Bu bir çeşit bütünü parçasından yola çıkarak bütüne ulaşma eylemidir ve özellikle psikanalizde sıkça başvurulan bir yöntemdir. Psikanalitik bağlamda kişi duygu ve güdülerini bastırdıkça onların üzerine örten kamufajlarla yeni bir üst dil geliştirerek gerçeği gizlerler. Freud bunu yoğunlaştırma (condensation) olarak açıklar ve ona göre farklı elementler bir şekilde aynı şeyin yerine kullanılabilirse, kendi içlerinde biri diğerinin yerine geçebilir³. Bunu genellikle rüyalar üzerinden açıklayan Freud a göre, farklı rüyalarda görünen birçok obje aslında aynı anlama gelebilmektedir. Aynı anlama gelen bu şeyin aslında ne olduğu bulmak için çözümle yapmaya gidilir ve Lacan (Lacan, 2013: 70) ve Freud bu çözümlemeyi yer değiştirme (displacement) olarak adlandırırken bu eylem dilbilgisinde eğretileme

³ [http://www.angelfire.com/creep/brendan/Freud Interpretation Dreams.pdf](http://www.angelfire.com/creep/brendan/Freud%20Interpretation%20Dreams.pdf)

olarak bilinmektedir. Çözümlemede hastaya sürekli sorular sorarak başvurduğu kelimeleri ortak bir noktada yoğunlaştırıp kamufle edilen asıl şey keşfedilip ne anlama geldiği çözümlemeye çalışılır. Örneğin mürekkep testinde bir şekli böceğe benzetmek, aynı zamanda onu hareketli, canlı, hızlı üreyen bir şeyle aynı anlama gelebilir. İşte bu yüzden her iki psikanalist de bilinçdışının dil gibi strüktür edildiğine inanırlar (Soler, 2014: vii).

Mimari yapıyı çevre bizim onu görselleştirme, pratik ve tasvir etme biçimimizle daha anlamlı hale gelir. Bir nesnenin sözlü yahut da görsel tasviri kişiden kişiye değişirken, bunun sebebi öznel hayal gücünün herkeste farklı olmasıyla açıklanabilmektedir. Bu yüzden kullandığımız dil bağlama göre değişebilir, örneğin akademik yazım dilinin günlük dilden farklı olması gibi. İşte bu noktada Foucault'un kelimeleri (words) neden *şeyler* (things) olarak gördüğü anlaşılabilir (Foucault, 1966). Çevremizde gördüğümüz her şeyin ses ya da kelime olarak bir karşılığı vardır ve bu yüzden *şeyler* birer göstergedir. Bir gösterge her zaman bir başka şeyi, o da bir başkasını göstererek bir zincirin içiçe geçmiş halkalarını oluştururlar. Sonuçta da bir nesnenin göstereni bir başka göstereni, o da bir başka göstereni işaret ederek eğretilmeleri (methaphors) oluştururlar.

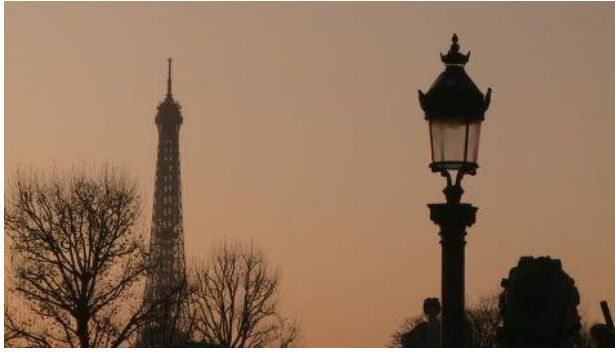
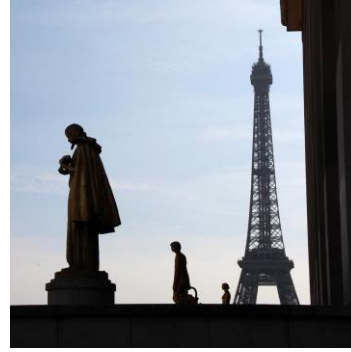
Birçok mimari projenin fikri ya da konsepti çoğu zaman işte bu metaforlara dayandırılmaktadır. Çünkü gerek öğrenci projeleri gerekse yarışmalarda projenin ne olduğu, nasıl olduğu mimari görsel çizimler yöntemiyle aktarılırken, aslında bu görseller projenin nasıl bir dil konuşacağı konusunda da birer araçtır. Belki de eğretileme Barthes'ın Eysel'inin en önemli düzeylerinden biridir, çünkü mimari ve kentsel bir proje olarak tıpkı bilinçli bir özne gibi Eysel artık kendi dilini kendi yazmaya başlar. Nasıl bir psikanalist insanoğlunun bilinçdışını çözümlemesi bu eğretilmeler aracılığıyla yaparsa, işte mimari tasarımlar da bu bilinçdışının görsel yansımalarının karşılığının yerini tutarlar. Örneğin mürekkep testi olarak bilinen '*Rorschach test*'i kişiye özgü bir test olup eğitimini almış bir analist tarafından özneye kâğıt üzerinde mürekkeplerin aldığı şekiller sorularak alınan cevaba göre çözümleme gerçekleşir (resim 15). İşte bu test eğretilmelerin en açıklayıcı örneklerindedir çünkü şekiller bir şeye benzemesi için yapılmadıkları için günlük hayatımızda gördüğümüz *şeylere* benzemezler. Bu yüzden analize maruz beden bu görselleri kendi bilişsel hafızalarında neye en yakınsa mürekkep şekillerini onlara benzetir yani eğretiler.

Resim 15. Rorschach Test kartı

Barthes'ın Eyfel Eğretilmesi

Barthes eğretilmelerin hayal gücü için kullanışlı öğeler olduğuna inanır. Eyfel'e baktığında gördüğü şey aslında ona başka bir şeyi andırmaya başladığı noktada Eyfel'in eğretilmeleri ortaya çıkar. Barthes bu eğretilmeleri şöyle sıralar; kule sanki bacaklarını iki yana açmış vaziyette ayakta duran bir adamın silueti gibidir. Bir diğer eğretilmesinde ise kuleyi oldukça hafif ve kafasını göğe uzatmış bir bitkiye benzetir (Barthes, 1979) (resim 16-17). Şüphesiz ki kule ne bir insanı ne de bir bitkiyi temsilen yapılmıştır ancak Barthes'ın hayal gücüyle bir araya gelerek insan-mış ya da bitkiy-miş gibi betimlenmiştir.

Resim 16**Resim 17****Yazarın Big Ben Eğretilmesi:**

Big Ben'in görüntüsüne bakarak, tıpkı Barthes'ın Eyfel için önerdiği gibi, görsel analogik betimlemelerden yararlanmak mümkündür. Uzaktan bakıldığında düşeyde duran kulesi ve yatayda uzanan parlamento binasıyla, Thames nehrinin kıyısına park edilmiş bir yelken direği bir gemi gibidir Big Ben. Yanına yaklaşıldığında ise havada asılı bir dantel gibidir. Eğretilmenin görselden öteye geçerek bilişsel ya da psikolojik düzlemde gerçekleştirilebilirliğini örneklemek de mümkündür. Tarihsel süreçte Big Ben kendisinden önce yapılmış olan birçok saat kulesinin Londra'da yangınlarda yok olması sonucu üretilen son versiyonudur. Özellikle 1834 yangınına kadar kraliyet bu bölgede ikamet ederken yangın sonrasında saat kulesi, çanı ve parlamento binası yeniden inşa edilse de Kraliyetin malikânesi buradan taşınır (Mckay, 2010: 1). Dolayısıyla bu yeni parlamento binası doğrudan Kraliyetle ilişkilendirilemez ve akıllara Kraliyeti getirmez. Oysa bu mimari yapı bütününde bulunmayışıyla; bir başka deyişle *yokluğun varlığı* yani *orada olmayışlarıyla* Kraliyetin monarşinin bir *hafızası* gibidir Big Ben. Aynı zamanda yok edilebilen ve tekrar inşa edilebilen bir organizmaya dönüşür mimari; doğan, büyüyen, ölen bir canlı gibidir. İşte geçirdiği kaza ile Big Ben tedavi edilmiş ama *yara izi* olarak kalmış Londra gibidir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Doğumumuzla birlikte bir dil sisteminin içine düşeriz ve algıladığımız, kurguladığımız her şeyin dilsel bir karşılığı vardır. Mimarlığın kalem ve kağıtla çizime dökülmeden önce kurgulanıp, zihinlerde canlandırılabilen bir prensip olması, onun da sözcüklere dökülebilir olması için yeterlidir. Lacan, dil denen aracın bir şeyin yokluğunda ya da kaybında doğduğunu, çünkü bizim kaybettiğimiz ya da aradığımız bir şey olmadıkça onu bulmak ya da yerine bir şey koymak için uğraşmayacağımıza inanır (Abrevaya, 2002: 21). Bu yüzden de dilin olduğu yerde bir şeylerin yokluğu, bir şeylere ihtiyaç ve arzu vardır. Tam da bu yüzden mimarlık ve dil iç içedir. Bir çok mimari tasarım hayata geçmeden çizim ölçeğinde kalmıştır. Çoğu zaman bunun nedeni bir yokluktan doğmuş ya da bir yokluğun/ kaybın yerini dolduramayacağı içindir. İşte bu yüzden ki mimarlık bir dil olarak konuşabilmesi yani inşa edilebilmesi için kendisini birçok açıdan okuyanına, kullananına ifade eder. Tıpkı Barthes'ın Eyfel okumasından anlaşıldığı gibi, yapı kendisini bir çok farklı açıdan ifade eden bir metin gibidir ve bakan gözü yada ziyaretçiyle bu sayede iletişim kurar. Bu makale ile bu iletişimi kurmanın yöntemlerinden biri olan göstergebilimi Barthes'ın düz anlam, yan anlam ve eğretilmeleri Eyfel kulesi üzerinden açıklayarak, Big Ben üzerinden yeni bir diyalog kurulmaya çalışılmıştır. Lacan'ın dediği gibi dil bir yokluktan doğarsa, şüphesiz ki Big Ben kendisinden önce yanarak yok olan kuleler yerine, Eyfel ise tepeden Paris'e bakan bir gözün yokluğunda doğmuş iki dildir. Mimarlık ve dilbilgisi arasında bir köprü kurulabileceğini gösteren disiplinler arası bu makale ile her mimarın kendi mimari dilini oluştururken kendilerine neyin yokluğuna çare aradığını sormasını ve bunu yaparken nasıl bir dil oluşturması gerektiğini düşünmesini hedefler.

KAYNAKÇA

- Abrevaya, E. (2002). *Psikanaliz Yazıları: Maskenin Ötesindeki Erkeklik*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Allen, G. (2004). *Roland Barthes*. New York: Routledge.
- Barthes, R. (1967). Lavers, Annette, & Smith, Colin. [*Éléments de sémiologie.*] *Elements of semiology Translated. by Annette Lavers and Colin Smith.* (Cape editions. no. 4.)). London: Jonathan Cape.
- Barthes, R. (2008). *Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi ve Açılış Dersi*, (Çev: Mehmet Rifat- Sema Rifat) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Barthes, R. (1979). *The Eiffel Tower, and other mythologies / Roland Barthes ; translated by Richard Howard.* (1st American ed.). New York: Hill and Wang.
- Barthes, R. (2003). *Çağdaş Söylenler*, çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Metis
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Çev. Süleyman İrvan. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Foucault, M. (1966). *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. London: Routledge.
- Guiraud, P. (1994). *Göstergebilim*. Ankara : İmge Kitapevi.
- Homer, S. (2005). *Jacques Lacan*. London: Routledge
- Hugo, V, ET. (2014). *Notre Dame De Paris*. İstanbul: Hiperlink,. *Ebook Collection (EBSCOhost)*. Web. 21 Sept. 2015.

- Lacan, J. (2013). *Die Bedcutung Des Phallus*. Trans. By Saffet Murat Tura. İstanbul: Altıkkırbeş Yayın.
- Leach, N. (1997). *Rethinking architecture : A reader in cultural theory / edited by Neil Leach*. London ; New York, NY: Routledge.
- Martin, B. F. (1998). *'The Eiffel Tower and Other Mythologies , European Legacy: Academic Search Complete*.
- Mcguirk, J. (2015). *Review: Iconic Building. Icon eye*, August [online] available at: <<http://www.iconeye.com/component/k2/item/2597-review-the-iconic-building-%7C-icon-026-%7C-august-2005>> [2 ağustos].
- McKay, C. (2010). *Big Ben : The Great Clock And The Bells At The Palace Of Westminster*, Oxford: OUP Oxford, eBook Collection (EBSCOhost), EBSCOhost, viewed 2 Eylül 2015.
- Özgür, A. (2014). *Göstergebilim*, [online]: <<https://www.academia.edu/2345316/G%C3%96STERGEB%C4%B0L%C4%B0M>> [Accessed 2 May 2014]
- Rendell, J. (2002). *The pursuit of pleasure : Gender, space, and architecture in Regency London / Jane Rendell*. London: Athlone Press.
- Smith JKA. (2005). *Jacques Derrida: Live Theory*. New York: Continuum.
- Soler, C. (2014). *Lacan : The Unconscious Reinvented*, p.p.: xiii. London: Karnac Books, eBook Collection (EBSCOhost), EBSCOhost, viewed 12 October 2015.
- Stawarska, B. (2014). *Saussure's Philosophy Of Language As Phenomenology : Undoing The Doctrine Of The Course In General Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, Discovery eBooks Academic Collection (EBSCOhost). 21 Eylül. 2015. P:9
- The Guardian, [online] 28 June.: <<http://www.theguardian.com/society/2006/jun/28/communities.guardiansocietysupplement>> [5 Ağustos 2015].
- Tremlett, P. (2008). *Key Thinkers in the Study of Religion : Lévi-Strauss on Religion : The Structuring Mind*, Acumen, London, GBR. Available from: ProQuest ebrary. [12 Eylül 2015].
- Visiting Big Ben, 2015.Parliament UK. [online]: <<http://www.parliament.uk/visiting/visiting-and-tours/tours-of-parliament/bigben/>> [2 ağustos 2015].

Resimler:

Grafik 1:

Hidayet, S., 2015. *System Of Sign*. [yazar çizimi] Eylül, 2015.

Resim 1:

[*National Day 14th of July*] 2009 [online]:<<http://www.tou Eiffel.paris/en/pictures.html?view=galerie&type=1&categorie=&page=1>> [2 Ağustos 2015].Resim 2: Mark, B., 2014 [image online] Available at: <[@N07/13978931763](https://www.flickr.com/photos/95459167. Eiffel Tower.)> [2 Ağustos 2015].

Resim 3:

[Eiffel] n.d. [online image] Available at: <https://c1.staticflickr.com/1/35/122497823_fe5925c9e5.jpg> [1 Ağustos 2015].

Resim 4:

[Eiffel Tower Restaurant] n.d. [online]:

<http://www.smh.com.au/ffximage/2008/09/19/EiffelTowerRestaurant_wideweb__470x310,0.jpg> 1 Ağustos 2015].

Resim 5:

[*Big Ben Blurred*]. n.d. 2009 [image online]:

<http://farm8.static.flickr.com/7692/17036281478_c9d640dfb3_m.jpg> [2 Ağustos 2015].

Resim 6:

[*London at night wallpaper black and white*]. n.d. [online]: <http://www.imagekb.com/london-at-night-wallpaper-black-and-white?sa=X&ved=0CCgQ9QEwCGoVChMI_JzayO31xgIVECrbCh2FHAJh> [1 Ağustos 2015].

Resim 7

[*Big Ben*] n.d. [online]: <https://farm3.staticflickr.com/2921/14271555253_ae189d011b_b.jpg> [7 Ağustos 2015].

Resim 8

[*Palace Of Westminster Plan*] n.d. [online]:

<https://www.bing.com/images/search?q=Palace_of_Westminster_plan%2c_F._Crace&view=detailv2&&id=C01DFAB798F1F6A01F8AF7EC35AC290E0017DC6F&selectedIndex=1&ccid=1%2fh7ckWQ&simid=608003826092738073&thid=OIP.Md7f1fb724590e3110b0007979ad9a29fo0&ajaxhist=0> [1 Ağustos 2015].

Resim 9:

[*The Gothic Cathedrals*] n.d. [online]: <<http://members.home.nl/peregrine/The%20Gothic%20Cathedrals.html>> [7 Ağustos 2015].

Resim 10:

<http://bproxy.bahcesehir.edu.tr:2170/library/welcome.html#3|search|6|All20Collections3A20big20ben|Filtered20Search|||type3D3626kw3Dbig20ben26geolds3D26clslds3D26collTypes3D26id3Dall26bDate3D26eDate3D26dExact3D26prGeold3D26origKW3D|6|>> [2 Ağustos 2015].

Resim 11:

[*The Great Bell*] n.d. [online]: <<http://www.bookofdaystales.com/wp-content/uploads/2015/05/bb15.jpg>> [2 Ağustos 2015].

Resim 12:

[*The Great Fire Of London*] n.d. [online]: <<http://www.london-fire.gov.uk/great-fire-of-london.asp>> [2 Ağustos 2015].

Resim 13:

[House of Parliament] n.d. [online]: http://www.ph.ucla.edu/epi/snow/1859map/housesof_parliament1834.gif [2 Ağustos 2015].

Resim 14:

[*The House Of Lords*] n.d. [online]: <http://www.victorianweb.org/art/architecture/feist/15.html> [2 Ağustos 2015].

Resim 15:

[*Rorschach Test*] n.d. [online]: <https://tedconfblog.files.wordpress.com/2012/08/roorschach-test.jpg> [2 Ağustos 2015].

Resim 16:

[*Eiffel Tower-Paris- Street Lamps*] n.d. [online]: <http://footage.framepool.com/shotimg/766796945-place-de-la-concorde-eiffel-tower-paris-street-lamp-atmosferic.jpg> [2 Ağustos 2015].

Resim 17:

[*Eiffel*] n.d. [online image] at: [https://www.lwl.org/@@afiles/32117823/scale-2000-"/eifel2xx.jpg](https://www.lwl.org/@@afiles/32117823/scale-2000-) [2 Ağustos 2015].